

Dini düşüňjäni täzededen gurmak

Category: Filosofiýa, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Dini düşüňjäni täzededen gurmak DINI DÜŞÜNJÄNI TÄZEDEN GURMAK

Mukaddes kitaplarda beýan edilen mejaz (metafora) agramly kyssalar – Ýbraýymyň Taňryny gözleýşi, Ýunusyň balygyň garnyndaky ýolagçylygy, Musanyň Tur dagynda Reb bilen gepleşigi, Tupan hekaýaty we Nuhyň Judi dagyna çykyşy, Isanyň çölde kyrk gije-gündiz oraza tutmagy, Muhammediň Hyra dagyna çekilmegi we nebise garşy göreşi we Haky tapmagy... Bu tejribeleriň umumy şerti adamyň müteal (Allanyň hemme sypatlardan ýokarda bolan sypaty, ululygy, beýikligi) barlyk bilen gatnaşygy we mazasydyr. Özünü agtarmagy we many-mazmuna bolan hereket nokadydyr.

Ylahy bolan zat gurşap alyjydyr, akyl muna göz ýetirýär. Eýse asabyýa (asabiýet, ýagny, çäk) boýunça berlen kesgitlemeler beýleki jemgyýetlere ýa-da ynançlara gönükdirlen agressiýa we gegemon uslyp, onlarça mezhep, ýüzlerçe jemagat we başgalar sosiologik häsiýetlidir, syýasatyň toslan zatlarydyr. Ýakyn Gündogarda bolup geçýän wakalar – dürli gatlaklaryň biri-birleri bilen ganly-pyçakly dawa-jenjelleri köne dünýäniň kodlaryna baglanan dini garaýyşlarynyň galyndylarydyr.

Bugün filosofiýa we ahlaky teoriýalar bileleşip ýaşaýşyň kodlaryny iň belent sepgide çykarýan wagty, nebsi terbiýelemek üçin ýola çykan dinleriň özara garpysyklary düşündirişden daşdadyr.

■ **JEMAGATLAR SYÝASY GURAMALARDYR**

Ylahyýetçi professor Aly Köse bir çykyşynda jemagatlaryň ýöredýän syýasatyna ünsi çekýär we "dini bilim ulgamy belli bir wagtdan soň tutuşlygyna jemagatlaryň gözegçiligine geçer, ýagny bular resmi din ulgamynyň eýesine öwrülerler. Edil birmahallar içeri işler edaralarynyň, harby edaralaryň ýa-da başga käbir pudaklaryň bularyň ygtyýarlygyna berlişi ýaly, din ulgamy-da bularyň eýeçiligine berler, soň näme boljagy hemmäňize mälim bolsa gerek!" diýýär. Her tüýse bürenen dinçilik, mezhepçilik, jemagatçylyk, tarykatçylyk, jynsparazlyk, milletparazluk, partiýaparazlyk we ş.m. şahsyýeti eredip taşlaýşy ýaly ahlagy-da ýom-ýok eder.

Dini jemagatlaryň döwlet edaralaryny we bilim strukturalaryny ele geçirme tislimleri haýsy dini taglymlata, haýsy ahlak gymmatlygyna, haýsy hukuk garaýşyna sygysýan zat? Munuň bilen päk ýürekli musulmanyň biri-de ylalaşyp bilmese gerek.

Gynansak-da, laýyksyzlyk, ildeşparazlyk, bähbitçilik, saýrylaşdyrmak syýasylaşan musulman aňyýetiniň şygaryna (!) öwrülendigini häli-şindi görüp ýörüs.

Üns beriň, indi rol-model şahsyýetlerden söz açamzok, bu-da şugünki günüň musulman kimliginiň (beýlekileri-de şondan gowy däl) hiç bir derege ýaramandygyny aňladýar.

■ DINLER ÖZ HANASYNA ÇEKILMELIDIR

Pygamberleriň şahsy tejribelerini nusga edinen "menleriň" emele getiren düşüňjesi bilen bir dogmatigiň içindäki fanatik düşüňjeleriň ýüze çykyşy şol bir zat däldir.

Adamzada şol bir zat we başga bilen bir ýerdeligi lazymdyr, bu bir ýerdelik we ýüzbe-ýüzlük dinamizmi we siwilizaziýany döredýär.

Galyberse-de ahlagyň özem başga-başga "menlere" mätäçlik duýýar.

Ýagny, şuny diýmek isleýärin: şahsyýetiň kemala gelmeginde diňe din ýeterlik bolup bilmez, şahsyýeti medeniýetiň ähli unsurlary (ugurlary) kämilleşdirýär. Ynsan ne ruhdan ybarat, ne-de bedenden. Barlyk gatlaklarynyň barçasyna garylan ynsana doly we dogry düşüňip bilsek, dini-den ahlagy-da, syýasaty-da

ýerli-ýerinde goýup bileris.

Aň-düşünjämize eýe çykalyň, şuny ýatdan çykarmalyň: oýlanyp-ölçerip, düşünip bilmeýän aň-düşünjäniň basybalyjysy, eksplutatory köpdür.

Aýşe SUJU.

"SÖZCÜ" gazetini, 08.06.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW,
Sтамbul uniwersitetiniň talyby. Filosofiýa